

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (prvního senátu)

17. listopadu 2011 *

Ve věci C-112/10,

jejímž předmětem je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce na základě článku 267 SFEU, podaná rozhodnutím Hof van Cassatie België (Belgie) ze dne 4. února 2010, došlým Soudnímu dvoru dne 1. března 2010, v řízení

Procureur-generaal bij het hof van beroep te Antwerpen

proti

Zaza Retail BV

SOUDNÍ DVŮR (první senát),

ve složení A. Tizzano, předseda senátu, A. Borg Barthet, E. Levits, J.-J. Kasel a M. Berger (zpravodajka), soudci,

generální advokát: P. Mengozzi,
vedoucí soudní kanceláře: M. Ferreira, vrchní rada,

* Jednací jazyk: nizozemština.

s přihlédnutím k písemné části řízení a po jednání konaném dne 31. března 2011,

s ohledem na vyjádření předložená:

- za Zaza Retail BV M. Cordewenerem, advocaat,

- za řeckou vládu M. Michelogiannaki, a Z. Chatzipavlou jakož i K. Georgiadisem, jako zmocněnci,

- za Evropskou komisi R. Troostersem a S. Petrovou, jako zmocněnci,

s přihlédnutím k rozhodnutí, přijatému po vyslechnutí generálního advokáta, rozhodnout věc bez stanoviska,

vydává tento

Rozsudek

- 1 Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu čl. 3 odst. 4 písm. a) a b) nařízení Rady (ES) č. 1346/2000 ze dne 29. května 2000 o úpadkovém řízení (Úř. věst. L 160, s. 1; Zvl. vyd. 19/01, s. 191, dále jen „nařízení“).

- 2 Tato žádost byla předložena v rámci sporu mezi Procureur-generaal bij het hof van beroep te Antwerpen (státní zástupce u odvolacího soudu v Antverpách) (Belgie) a společností Zaza Retail BV (dále jen „Zaza Retail“), založenou podle nizozemského práva se sídlem v Amsterdamu (Nizozemsko), týkajícího se návrhu na zahájení insolvenčního řízení podaného uvedeným státním zástupcem proti provozovně, kterou má v Belgii společnost Zaza Retail.

Právní rámec

Unijní právo

- 3 Dvanáctý bod odůvodnění nařízení stanoví:

„Toto nařízení umožňuje zahájit hlavní úpadkové řízení [v] [členském] státě, ve kterém jsou soustředěny hlavní zájmy dlužníka. Tato řízení mají obecnou platnost a vztahují se na veškerý majetek dlužníka. Za účelem ochrany různých zájmů umožňuje toto nařízení zahájit vedlejší řízení, která probíhají souběžně s hlavním řízením. Vedlejší řízení může být zahájeno v členském státě, ve kterém má dlužník provozovnu. Účinky vedlejších řízení se omezují na majetek, který se nachází v tomto státě. Potřeba jednotnosti ve Společenství je naplněna závaznými pravidly o koordinaci s hlavním řízením.“

4 Sedmnáctý bod odůvodnění nařízení stanoví:

„Před zahájením hlavního úpadkového řízení je právo na podání návrhu na zahájení úpadkového řízení v členském státě, ve kterém má dlužník provozovnu, omezeno na okruh místních věřitelů a věřitelů dlužníkovy místní provozovny, nebo na případy, kdy hlavní úpadkové řízení nemůže být zahájeno podle práva členského státu, ve kterém jsou soustředěny hlavní zájmy dlužníka. Důvod tohoto omezení spočívá v tom, že případy, kdy je požadavek na zahájení územního úpadkového řízení uplatněn před zahájením hlavního úpadkového řízení, jsou omezeny na míru nezbytně nutnou. [...]“

5 Článek 3 nařízení, který upravuje mezinárodní příslušnost, stanoví:

„1. Soudy členského státu, na jehož území jsou soustředěny hlavní zájmy dlužníka, jsou příslušné k zahájení úpadkového řízení. [...]

2. Pokud jsou hlavní zájmy dlužníka soustředěny na území některého členského státu, jsou soudy jiného členského státu příslušné k zahájení úpadkového řízení proti dlužníkovi pouze tehdy, pokud má dlužník provozovnu na území tohoto členského státu. Účinky takového řízení jsou omezeny na majetek, který se nachází na území tohoto členského státu.

[...]

4. Územní úpadková řízení uvedená v odstavci 2 mohou být zahájena před zahájením hlavního úpadkového řízení podle odstavce 1 pouze tehdy,

a) pokud úpadkové řízení podle odstavce 1 nemůže být zahájeno z důvodů stanovených právem členského státu, na jehož území jsou soustředěny hlavní zájmy dlužníka,

nebo

b) pokud žádá o územní úpadkové řízení věřitel, který má bydliště, obvyklé místo pobytu nebo sídlo v členském státě, na jehož území se nachází dotyčná provozovna, nebo jehož pohledávka vznikla na základě činnosti této provozovny.“

6 Článek 29 nařízení, který se týká práva podat návrh na zahájení vedlejšího řízení, stanoví:

„Návrh na zahájení vedlejšího úpadkového řízení může podat:

a) správce podstaty v hlavním řízení;

b) jakákoli jiná osoba nebo orgán oprávněný podat návrh na zahájení úpadkového řízení podle práva členského státu, na jehož území je zahájení vedlejšího řízení navrhováno.“

Vnitrostátní právo

- 7 Článek 3 odst. 1 zákona ze dne 8. srpna 1997 o úpadcích (*Belgisch Staatsblad* ze dne 28. října 1997, s. 28562), ve znění zákona ze dne 4. září 2002 (*Belgisch Staatsblad* ze dne 21. září 2002, s. 42928) stanoví:

„Pokud jsou hlavní zájmy dlužníka soustředěny v jiném členském státě Evropské unie, může být proti němu, má-li provozovnu v Belgii, zahájeno insolvenční řízení podle ustanovení nařízení [...]“

- 8 Článek 6 uvedeného zákona stanoví:

„Aniž jsou dotčena ustanovení zákona o soudním vyrovnání, zahájí se insolvenční řízení rozsudkem obchodního soudu, kterému byla věc předložena, buď na návrh podnikatele, nebo na návrh jednoho či více věřitelů, státního zastupitelství, prozatímního správce uvedeného v článku 8 nebo správce podstaty v hlavním řízení v případě uvedeném v čl. 3 odst. 1.“

Spor v původním řízení a předběžné otázky

- 9 Dne 14. listopadu 2006 podal procureur du Roi (státní zástupce) u rechtbank van eerste aanleg te Tongeren (soudu prvního stupně v Tongeren) (Belgie) návrh na zahájení insolvenčního řízení proti provozovně, kterou má v Belgii společnost Zaza Retail, jejíž hlavní zájmy jsou soustředěny v Amsterdamu (Nizozemsko).
- 10 K tomuto datu nebylo proti společnosti Zaza Retail v Nizozemsku ještě zahájeno žádné úpadkové řízení.

- 11 Rozsudkem ze dne 4. února 2008 zahájil rechtbank van koophandel te Tongeren (obchodní soud v Tongeren) insolvenční řízení proti společnosti Zaza Retail.

- 12 Rozsudkem ze dne 9. října 2008 hof van beroep te Antwerpen změnil rozsudek rechtbank van koophandel te Tongeren a rozhodl, že ani uvedený rechtbank ani sám odvolací soud nemá mezinárodní příslušnost, která by jim umožňovala rozhodnout o návrhu na zahájení územního úpadkového řízení proti společnosti Zaza Retail ohledně provozovny, kterou má v Belgii.

- 13 Státní zastupitelství podalo u Hof van Cassatie (kasační soudní dvůr) proti tomuto rozsudku kasační opravný prostředek. Zaprvé tvrdí, že výraz „věřitel“ použitý v čl. 3 odst. 4 písm. b) nařízení nemůže být vykládán restriktivně a že návrh na zahájení insolvenčního řízení může podat i státní zastupitelství. Státní zastupitelství má tímto způsobem sehrát roli ochránce obecného zájmu a v případě nečinnosti institucionálních nebo individuálních věřitelů zasáhnout na jejich místě. Zadruhé státní zastupitelství tvrdí, že výjimka stanovená v čl. 3 odst. 4 písm. a) nařízení se použije i na návrh na zahájení insolvenčního řízení podaný státním zastupitelství, protože pokud by státní zastupitelství nebylo oprávněné k podání tohoto návrhu, nemohlo by dosáhnout zahájení hlavního řízení v Nizozemsku, které je členským státem, ve kterém jsou soustředěny hlavní zájmy dlužníka.

- 14 Za těchto okolností se Hof van Cassatie rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:

„1) Vztahuje se výraz ‚důvody stanovené‘, jež se nachází v čl. 3 odst. 4 písm. a) nařízení, také na důvody, které se týkají postavení nebo zájmu osoby, jako je státní zastupitelství jiného členského státu, jež jí umožňují podat návrh na zahájení úpadkové

řízení, nebo tyto ‚stanovené důvody‘ označují pouze hmotněprávní podmínky, jež umožňují zahájení a provedení tohoto řízení?

- 2) Lze výraz ‚věřitel‘ obsažený v čl. 3 odst. 4 písm. b) nařízení vykládat extenzivně v tom smyslu, že také orgán členského státu, který je podle vnitrostátního práva oprávněn podat návrh na zahájení úpadkového řízení a vystupuje v obecném zájmu a jakožto zástupce všech věřitelů, by mohl případně platně podat návrh na zahájení územního úpadkového řízení podle čl. 3 odst. 4 písm. b) nařízení?
 - 3) Je pro použití čl. 3 odst. 4 písm. b) nařízení nezbytné – pokud výraz ‚věřitel‘ může rovněž označovat vnitrostátní orgán, který je oprávněn k podání návrhu na zahájení úpadkového řízení – aby tento vnitrostátní orgán prokázal, že jedná v zájmu věřitelů, kteří mají své bydliště, sídlo nebo místo obvyklého pobytu v zemi tohoto vnitrostátního orgánu?“
- 15 Souběžně s úpadkovým řízením zahájeným v Belgii bylo proti společnosti Zaza Retail rozhodnutím soudu v Amsterdamu ze dne 8. července 2008 zahájeno insolvenční řízení v Nizozemsku.

K předběžným otázkám

Úvodní poznámky

- 16 Před přezkumem předběžných otázek je třeba připomenout systém, který nařízení zavádí.

- 17 Článek 3 nařízení upravuje v tomto ohledu dva druhy úpadkového řízení. Úpadkové řízení zahájené podle odstavce 1 tohoto článku příslušným soudem členského státu, na jehož území jsou soustředěny hlavní zájmy dlužníka, považované za „hlavní řízení“, způsobuje všeobecné účinky, neboť se týká majetku dlužníka, který se nachází ve všech členských státech, ve kterých se nařízení uplatní. Může-li být zahájeno řízení podle odstavce 2 uvedeného článku příslušným soudem členského státu, ve kterém má dlužník provozovnu, vyvolává toto řízení, považované za „řízení vedlejší“ nebo „územní řízení“, účinky, jež jsou omezeny na majetek dlužníka, který se nachází na území posledně uvedeného státu (viz v tomto smyslu rozsudky ze dne 2. května 2006, Eurofood IFSC, C-341/04, Sb. rozh. s. I-3813, bod 28, a ze dne 21. ledna 2010, MG Proud Gdynia, C-444/07, Sb. rozh. s. I-417, bod 22).
- 18 Zahájení vedlejšího nebo územního řízení podléhá různým podmínkám, v závislosti na tom, zda již bylo hlavní řízení zahájeno či nikoliv. V prvním případě je řízení kvalifikováno jako „vedlejší řízení“ a řídí se ustanoveními kapitoly III nařízení. V druhém případě je řízení kvalifikováno jako „nezávislé územní řízení“ a důvody pro zahájení jsou stanoveny v čl. 3 odst. 4 tohoto nařízení. Toto ustanovení se vztahuje na dvě situace, a sice zaprvé na situaci, kdy nelze zahájit hlavní řízení z důvodů stanovených právem členského státu, na jehož území jsou soustředěny hlavní zájmy dlužníka, a zadruhé situaci, kdy je zahájení územního řízení v členském státě, na jehož území se nachází provozovna věřitele, navrhováno určitými věřiteli, kteří mají zvláštní vztah k tomuto území.
- 19 Předkládající soud žádá prostřednictvím svých otázek Soudní dvůr o objasnění režimu, který lze uplatnit v těchto dvou posledně uváděných situacích.

K první otázce

- 20 Podstatou první otázky soudu je, zda výraz „důvody stanovené“, který je obsažen v čl. 3 odst. 4 písm. a) nařízení a který odkazuje na důvody, jež podle práva členského státu, na jehož území jsou soustředěny hlavní zájmy dlužníka, brání zahájení hlavního úpadkového řízení v tomto státě, musí být vykládán v tom smyslu, že se vztahuje pouze na hmotněprávní podmínky týkající se postavení dlužníka, nebo zda zahrnuje rovněž důvody týkající se postavení osob oprávněných k podání návrhu na zahájení takového řízení.
- 21 V tomto ohledu je třeba uvést, že se čl. 3 odst. 4 písm. a) nařízení týká situace, kdy hlavní úpadkové řízení „nemůže být zahájeno“. Sedmnáctý bod odůvodnění tohoto nařízení odkazuje na situaci, kdy takové řízení „nemůže být zahájeno“ podle práva členského státu, na jehož území jsou soustředěny hlavní zájmy dlužníka. Ze znění těchto ustanovení vyplývá, že nemožnost zahájit hlavní řízení musí být objektivní a nemůže se měnit podle zvláštních okolností, za kterých je zahájení takového řízení navrhováno.
- 22 Tento výklad je v souladu s cílem sledovaným čl. 3 odst. 4 písm. a) nařízením, kterým je, jak vyplývá ze sedmnáctého bodu jeho odůvodnění, omezení případů, ve kterých lze zahájení územního úpadkového řízení navrhnout před zahájením hlavního úpadkového řízení na míru nezbytně nutnou. Systém zavedený nařízením sice umožňuje koexistenci hlavního řízení a vedlejších řízení, avšak jak zdůrazňuje dvanáctý bod odůvodnění nařízení, za dodržení závazných pravidel o koordinaci k naplnění potřeby jednotnosti v Unii. Takovou koordinaci ale nelze do zahájení hlavního řízení zaručit.

- 23 Jak tvrdila společnost Zaza Retail, řecká vláda a Evropská komise, nemožnost zahájit hlavní úpadekové řízení může vyplývat z charakteristik souvisejících s postavením dlužníka, které vylučují, aby dlužník mohl být předmětem úpadekového řízení. Jako příklad uvádějí přílehlavě situaci, kdy se mezi důvody stanovenými právem členského státu, na jehož území jsou soustředěny hlavní zájmy dlužníka, nachází postavení obchodníka, které dlužník nemá, nebo též postavení, ve kterém je dlužník veřejnoprávním podnikem, proti němuž nelze podle uvedeného práva vydat rozhodnutí o úpadku.
- 24 Naproti tomu nemožnost zahájit hlavní úpadekové řízení nemůže vyplývat pouze ze skutečnosti, že určitá osoba, jako je zástupce státního zastupitelství členského státu, na jehož území má dlužník provozovnu, nemá podle práva členského státu, na jehož území jsou soustředěny hlavní zájmy dlužníka, postavení k tomu, aby mohl navrhnout zahájení hlavního řízení v tomto posledně uvedeném členském státě. Vzhledem k tomu, že nebyla zpochybněna skutečnost, že jiné osoby, zejména pak věřitelé, jsou oprávněné k podání takového návrhu, vyplývá z toho tedy, že zahájení hlavního řízení je opravdu možné.
- 25 Ostatně tak je tomu ve věci v původním řízení, neboť z předkládacího rozhodnutí vyplývá, že proti společnosti Zaza Retail bylo rozhodnutím soudu v Amsterdamu ze dne 8. července 2008 v Nizozemsku zahájeno insolvenční řízení.
- 26 Na první otázku je tedy třeba odpovědět tak, že výraz „důvody stanovené“, jež je obsažen v čl. 3 odst. 4 písm. a) nařízení a který odkazuje na důvody, které podle práva členského státu, na jehož území jsou soustředěny hlavní zájmy dlužníka, brání zahájení hlavního úpadekového řízení v tomto členském státě, musí být vykládán v tom smyslu, že se nevztahuje na důvody, které vylučují určité určené osoby z okruhu osob oprávněných podat návrh na zahájení takového řízení.

K druhé otázce

- 27 Podstatou druhé otázky předkládajícího soudu je, zda výraz „věřitel“, který je obsažen v čl. 3 odst. 4 písm. b) nařízení a který je používán pro označení okruhu osob oprávněných podat návrh na zahájení nezávislého územního řízení, může být vykládán v tom smyslu, že zahrnuje orgán členského státu, jehož posláním je podle jeho vnitrostátního práva jednat v obecném zájmu a za účelem zachování zájmu všech věřitelů.
- 28 Na úvod je třeba uvést, že nařízení výraz věřitel nedefinuje.
- 29 Je třeba rovněž připomenout, že z důvodů uvedených v bodech 21 a 22 tohoto rozsudku, musejí být podmínky zahájení nezávislého územního řízení podle čl. 3 odst. 4 písm. b) nařízení vykládány rovněž restriktivně.
- 30 Tento restriktivní přístup vyplývá ze srovnání ustanovení uvedeného článku s ustanoveními článku 29 týkajícího se práva podat návrh na zahájení vedlejšího řízení. Zatímco článek 29 poskytuje toto právo správci podstaty v hlavním úpadečném řízení, jakož i jakékoli jiné osobě nebo orgánu oprávněnému podat návrh na zahájení úpadečného řízení podle práva členského státu, na jehož území je zahájení vedlejšího řízení navrhováno, omezuje čl. 3 odst. 4 písm. b) nařízení okruh oprávněných osob na určité vymezené věřitele, kteří mají zvláštní vztah k členskému státu, na jehož území se nachází dotčená provozovna dlužníka. Jedná se o věřitele usazené v tomto členském státě, jakož i věřitele této provozovny.

- 31 Pokud jde o belgické státní zastupitelství, je třeba podobně jako to učinila Komise uvést, že vzhledem k neexistenci jakékoliv vlastní pohledávky, která by mohla být přihlášena za majetkovou podstatou dlužníka, není v úpadkových řízeních věřitelem v běžném smyslu tohoto výrazu.
- 32 Z předkládacího rozhodnutí totiž vyplývá, že úlohou státního zastupitelství v rámci těchto řízení je jednat v obecném zájmu. Zásah tohoto veřejného orgánu odpovídá potřebě zabývat se včas obtížemi podniku a nahradit tak popřípadě nečinnost dlužníka a jeho věřitelů. I když nelze vyloučit, že zásah státního zastupitelství může v některých případech odpovídat zájmu všech věřitelů nebo alespoň některých z nich, jeví se jako nesporné, že tento orgán nejedná ani jako věřitel, ani jako zástupce všech věřitelů. V předkládacím rozhodnutí je totiž výslovně uvedeno, že podle belgického práva státní zastupitelství nejedná jménem a na účet věřitelů.
- 33 S ohledem na skutečnost, že čl. 3 odst. 4 písm. b) nařízení je nutné vykládat restriktivně, nemůže být veřejnoprávní orgán, který jedná za těchto podmínek, pokládán za věřitele ve smyslu tohoto ustanovení, a nelze ho tedy zahrnout do okruhu osob oprávněných k podání návrhu na zahájení nezávislého územního řízení.
- 34 Ve světle výše uvedených úvah je třeba na druhou otázku odpovědět tak, že výraz „věřitel“, který je obsažen v čl. 3 odst. 4 písm. b) nařízení a který je používán pro označení okruhu osob oprávněných podat návrh na zahájení nezávislého územního řízení, musí být vykládán v tom smyslu, že nezahrnuje orgán členského státu, jehož posláním je podle jeho vnitrostátního práva jednat v obecném zájmu, ale který nejedná ani jako věřitel, ani jménem a na účet věřitelů.

K třetí otázce

- 35 S ohledem na odpověď na druhou otázku není namístě odpovídat na třetí otázku.

K nákladům řízení

- 36 Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení ve vztahu ke sporu probíhajícímu před předkládajícím soudem, je k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (první senát) rozhodl takto:

- 1) Výraz „důvody stanovené“, jež je obsažen v čl. 3 odst. 4 písm. a) nařízení Rady (ES) č. 1346/2000 ze dne 29. května 2000 o úpadkovém řízení a odkazuje na důvody, které podle práva členského státu, na jehož území jsou soustředěny hlavní zájmy dlužníka, brání zahájení hlavního úpadkového řízení v tomto členském státě, musí být vykládán v tom smyslu, že se nevztahuje na důvody, které vylučují určité určené osoby z okruhu osob oprávněných podat návrh na zahájení takového řízení.
- 2) Výraz „věřitel“, který je obsažen v čl. 3 odst. 4 písm. b) uvedeného nařízení a je používán pro označení okruhu osob oprávněných podat návrh na zahájení nezávislého územního řízení, musí být vykládán v tom smyslu, že

nezahrnuje orgán členského státu, jehož posláním je podle jeho vnitrostátního práva jednat v obecném zájmu, ale který nejedná ani jako věřitel, ani jménem a na účet věřitelů.

Podpisy.